

Egzamin certyfikacyjny z języka polskiego jako obcego na poziomie B1

Analiza materiałów przygotowawczych

DOI: 10.47050/jows.2022.3.45-53

Od początku funkcjonowania certyfikacja stanowiła impuls do tworzenia pomocy dydaktycznych uwzględniających standardy egzaminacyjne, w tym zbiorów z zadaniami rozwijającymi sprawności językowe testowane na egzaminie. Tendencja ta przybiera na sile, gdyż – w odpowiedzi na zmiany prawne i potrzeby kandydatów – na rynku wydawniczym pojawiło się w ostatnich kilku latach wiele publikacji skierowanych do osób pragnących ubiegać się o certyfikat znajomości języka polskiego na poziomie B1.

¹ W latach 2004–2015 do egzaminu można było przystąpić na poziomach: podstawowym – B1, średnim ogólnym – B2 i zaawansowanym – C2, z kolei system obowiązujący po 2015 r. przewiduje egzaminy na poziomach od A1 do C2 w grupie dorosłych i od A1 do B2 w grupie dzieci i młodzieży. Poziom B1 w oficjalnych dokumentach określany jest obecnie jako „progowy”.

² O konieczności posiadania dokumentu poświadczającego znajomość języka polskiego mówią: znowelizowana w 2012 r. ustawa z dnia 9 kwietnia 2009 r. o obywatelstwie polskim (Dz.U. z 2022 r. poz. 456) oraz znowelizowana w 2018 r. ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (Dz.U. z 2021 r. poz. 2354 z późn. zm.).

Od 2004 r., gdy po raz pierwszy odbyły się państwowe egzaminy certyfikacyjne z języka polskiego jako obcego, uczący się polszczyzny cudzoziemcy mogą starać się o oficjalne potwierdzenie swoich kompetencji w tym zakresie. Jak wynika z informacji podawanych przez autorów analizujących zagadnienia związane z polskimi egzaminami biegłości (Fiema 2020; Miodunka 2011; 2016; Zarzycka 2016) i z rozmów z samymi kandydatami, za decyzją o przystąpieniu do egzaminu stoją rozmaite powody. Niektórzy kandydaci pragną zdobyć certyfikat dla osobistej satysfakcji – jako zwieńczenie danego etapu w nauce języka, inni wskazują bardziej pragmatyczne cele: edukacyjne, zawodowe lub związane ze statusem migracyjnym, jaki chcieliby posiadać w Polsce. Ta druga grupa jest wśród zdających w ostatnim dziesięcioleciu szczególnie liczna ze względu na uchwalenie przez polski parlament ustaw, zgodnie z którymi warunkiem nabycia przez cudzoziemców pewnych praw w naszym kraju jest m.in. udowodnienie znajomości polszczyzny, np. dzięki zdaniu egzaminu certyfikacyjnego (zob. Janowska 2022). Ponieważ posiadacz certyfikatu z języka polskiego na poziomie B1¹ spełnia minimalny wymóg dotyczący znajomości języka stawiany obco-krajowcom przy staraniu się przez nich o polskie obywatelstwo i status rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej na terenie Polski², egzamin na tym właśnie poziomie cieszy się wśród zdających największą popularnością³.

Równoległe do wprowadzania rozwiązań legislacyjnych wiążących zdanie egzaminu państwowego z języka polskiego z konkretnymi korzyściami przemianom uległ również sam system certyfikacji (zob. Janowska 2022), regulowany po 2015 r. za pomocą nowych – w stosunku do przepisów obowiązujących w latach 2004–2015 – aktów prawnych⁴. Jak podkreśla Miodunka (2016: 260), od początku funkcjonowania certyfikacja stanowiła impuls m.in. do tworzenia pomocy dydaktycznych uwzględniających standardy egzaminacyjne, w tym zbiorów z zadaniami rozwijającymi sprawności językowe testowane na egzaminie. Tendencja ta jest nadal widoczna, a nawet przybiera na sile, gdyż – w odpowiedzi na opisane wyżej zmiany i potrzeby potencjalnych kandydatów

– na rynku wydawniczym pojawiło się w ostatnich kilku latach wiele publikacji skierowanych wprost do osób przygotowujących się do egzaminu z języka polskiego na poziomie progowym. Nowe pozycje znacznie wzbogacają ofertę dla tych konkretnych odbiorców, przez ponad dekadę najbardziej reprezentatywnym tytułem wydanym bezpośrednio z myślą o nich była bowiem książka *Bądź na B1. Zbiór zadań z języka polskiego oraz przykładowe testy certyfikatowe dla poziomu B1* (Achtelik i in. 2009; zob. także Dąbrowska i in. 2005; Butcher i in. 2009)⁵.

Nowe publikacje przygotowujące do egzaminu certyfikatowego z języka polskiego jako obcego na poziomie B1

Wydane w ostatnim okresie materiały podzielić można na kilka kategorii. Są wśród nich: podręcznik kursowy (Łukaszewicz i in. 2022a) wraz z towarzyszącym mu zeszytem ćwiczeń (Łukaszewicz i in. 2022b), pomoce ukierunkowane na rozwijanie sprawności językowych (Januszewicz 2021; Chechłacz i in. 2020; Kiełbas i Siembida 2020; Gruza i Pabiańczyk 2020; Gruza i in. 2022), publikacja skupiająca się na podsystemie gramatycznym (Herrera-Nowak 2021), a także zbiory testów w formacie certyfikatowym (Wilczyńska 2021a; 2021b; Gołębiowska i Grützmacher 2022; Dixon i in. 2021). W tytułach większości tych publikacji znajduje się informacja, że przeznaczone są szczególnie dla osób pragnących uzyskać oficjalne potwierdzenie swoich kompetencji w języku polskim.

W niniejszym artykule omówione zostaną trzy z wymienionych wyżej pozycji, reprezentujące różne kategorie, a mianowicie: *Pisz po polsku! Poradnik, ćwiczenia i przygotowanie do egzaminu* autorstwa Małgorzaty Januszewicz, *Gramopedia. Gramatyka na B1. Kurs przygotowujący do egzaminu certyfikatowego* Magdaleny Herrery-Nowak oraz zbiór testów *Polski na B1. Ćwiczenia przygotowujące do egzaminu certyfikatowego z języka polskiego jako obcego na poziomie B1* Bereniki Wilczyńskiej. O wyborze dwóch pierwszych tytułów zdecydował fakt, że redakcja tekstów i gramatyka są częściami egzaminu, w których przez lata kandydaci uzyskiwali tradycyjnie najniższe wyniki (zob. Gębal i Miodunka 2020: 142–143; Fiema 2020: 89; Domańska 2010: 583 za: Marzec 2022: 156), stąd zapotrzebowanie na materiały dydaktyczne rysuje się w tym obszarze szczególnie wyraźnie. Z kolei książka Wilczyńskiej zawiera największą spośród wydanych dotychczas zbiorów liczbę testów. Warto nadmienić, że zarówno ta ostatnia pozycja, jak i poradnik Januszewicz ukazały się nakładem własnym autorek, opracowanie Herrery-Nowak opublikowało zaś wydawnictwo Akademii Języka Polskiego w Gdańsku. Trzy wymienione pomoce przeanalizowano pod kątem ich użyteczności w procesie przygotowania do egzaminu certyfikatowego na poziomie progowym. Wcześniej jednak krótko opisano sam egzamin na tym poziomie.

Egzamin z języka polskiego na poziomie B1

Egzamin z języka polskiego na poziomie B1 składa się z części pisemnej i ustnej. W części pisemnej kompetencje zdających sprawdzane są w czterech modułach: *Rozumienie ze słuchu*, *Rozumienie tekstów pisanych*, *Poprawność gramatyczna* i *Pisanie*. Egzamin zamyka część ustna, czyli moduł *Mówienie*. Maksymalny możliwy wynik w każdym module części pisemnej wynosi 30 punktów, a w części ustnej – 40 punktów. Aby otrzymać ocenę pozytywną, zdający musi uzyskać co najmniej 50 proc. możliwych do zdobycia punktów w każdym z pięciu komponentów egzaminu.

Kompetencje oczekiwane od osób przystępujących do egzaminu z języka polskiego na poziomie B1 – podobnie jak i na innych poziomach – zdefiniowane zostały w *Standardach wymagań egzaminacyjnych*, stanowiących załącznik do rozporządzenia ministerialnego (MNiSW 2018: 54–55, 72–83). Dokument zawiera ogólny opis biegłości na tym poziomie, opisy dotyczące umiejętności sprawdzanych w poszczególnych komponentach egzaminu, rodzaje tekstów, których rozumienie lub produkcja mogą być wymagane od

3 Jak wynika z danych zamieszczonych na stronie Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej, w latach 2004–2014 do egzaminu na poziomie B1 przystąpiły 4703 osoby, co stanowiło około 58 proc. wszystkich zdających w tym okresie (bit.ly/3Q49KXR [dostęp: 6 czerwca 2022]). W 2015 r. poziom podstawowy wybrało 1389 osób (Fiema 2020: 81). Z kolei w latach 2016–2021 kandydaci na poziomie B1 stanowili ponad 82 proc. spośród blisko 36 tysięcy osób przystępujących do egzaminu (Janowska 2022: 17). Jeśli jednak pod uwagę weźmiemy pierwsze lata działania systemu, to się okaże, że ubiegający się o poświadczenie znajomości polszczyzny najczęściej wybierali poziom B2 (zob. Miodunka 2013: 18).

4 Zasady działania certyfikacji wyznaczają obecnie: ustawa z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim (Dz.U. z 2021 r. poz. 672) oraz rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 11 grudnia 2015 r. w sprawie Państwowej Komisji do spraw Poświadczenia Znajomości Języka Polskiego jako Obcego (Dz.U. z 2015 r. poz. 2288) i rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 lutego 2016 r. w sprawie egzaminów z języka polskiego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1386).

5 Pomijamy tu podręczniki kursowe i inne pomoce przeznaczone dla uczących się na poziomie B1, zawierające elementy pomocne w przygotowaniu do egzaminu, ale nieskupione na tym celu.

kandydatów, role komunikacyjne, listę zagadnień gramatycznych oraz katalogi: tematyczny i intencjonalno-pojęciowy.

Choć *Standardy wymagań egzaminacyjnych* stanowią ramę referencyjną dla autorów zadań i testów, to jednak nie określają szczegółowo formatu poszczególnych modułów egzaminu. Takie informacje osoby zainteresowane zdawaniem egzaminu mogą zdobyć, zapoznając się z przykładowymi testami zamieszczonymi na stronie sekretariatu Państwowej Komisji do spraw Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego⁶.

Z analizy tych testów oraz z praktyki egzaminacyjnej wynika, że na poziomie B1 w modułach poświęconych recepcji ustnej i pisemnej wykorzystuje się niemal wyłącznie techniki zamknięte. W obu komponentach typowa liczba zadań to pięć, lecz o ile w wypadku *Rozumienia ze słuchu* układ i rodzaj zadań w różnych testach nie zawsze są identyczne, o tyle moduł *Rozumienie tekstów pisanych* ma stały schemat.

Komponent *Poprawność gramatyczna* składa się z ośmiu⁷ zadań, wymagających: wyboru lub utworzenia poprawnych form, wstawienia w luki w tekście wyrazów z ramki, transformacji podanych zdań. Zagadnienia, których opanowanie każdorazowo sprawdza się w komponencie, to: deklinacja rzeczowników, przymiotników i zaimków, stopniowanie przymiotników i przysłówków, odmiana czasownika w czasie teraźniejszym i przeszłym lub przyszłym, aspekt i tryby czasownika, użycie spójników, użycie przyimków, proste transformacje składniowe, budowanie pytań.

W części *Pisanie* zdający muszą wybrać jeden spośród trzech zestawów (każdy z nich liczy dwa tematy) i zredagować dwie wypowiedzi o łącznej długości dwustu wyrazów.

Egzamin ustny obejmuje: opis ilustracji, krótką wypowiedź monologową na zadany temat oraz sytuację komunikacyjną wymagającą odegrania wskazanej w wylosowanym zestawie roli w dialogu z egzaminatorem.

Kryteria ewaluacji wybranych pomocy

W refleksji metodyków nad ewaluacją materiałów glottodydaktycznych szczególne miejsce zajmują podręczniki kursowe. To ich przede wszystkim dotyczą rozbudowane listy kryteriów proponowane lub adaptowane przez poszczególnych autorów (zob. Pfeiffer 2001: 177–187; Gębał 2006; Komorowska 2015: 48–54; Kusiak-Pisowacka 2015; Fiema i Janowska 2017; Chłopek 2018: 444–446). Komorowska (2015: 55–57) podaje także pytania przydatne w ocenie materiałów uzupełniających, w tym gramatyk, zwracając uwagę na ich funkcję motywującą i kompensacyjną oraz aspekty merytoryczne.

Analiza trzech omawianych publikacji wymagała zestawienia listy kryteriów, uwzględniającej z jednej strony propozycje przywołanych autorów, szczególnie Pfeiffera (2001), Komorowskiej (2015) i Chłopek (2018), a z drugiej – specyfikę ewaluowanych materiałów, tytułów o bardzo różnym charakterze, lecz stworzonych w podobnym celu: pomocy w przygotowaniach do egzaminu certyfikacyjnego z języka polskiego na poziomie B1. Biorąc pod uwagę te czynniki, w ewaluacji zadano następujące pytania:

1. Czy autor zamieszcza informacje na temat kształtu egzaminu i wymagań egzaminacyjnych?
2. Czy publikacja jest zgodna ze *Standardami wymagań egzaminacyjnych* (pod względem – stosownie do jej specyfiki – tematów, rozwijanych/testowanych umiejętności, zagadnień gramatycznych, rodzaju wypowiedzi pisemnych i ustnych odbieranych i tworzonych, ról komunikacyjnych i funkcji językowych)?
3. Czy format zadań/testów odpowiada formatowi zadań/testów na egzaminie?
4. Czy omawiane zagadnienia są wprowadzane/ćwiczone poprawnie pod względem metodycznym, a więc można zaobserwować – stosownie do rodzaju publikacji – logiczny układ treści, brak błędów merytorycznych, przystępną prezentację materiału, obecność elementów ułatwiających zapamiętywanie, różnorodne i funkcjonalne

⁶ Dostępne są one pod adresem: bit.ly/3bxqojf [dostęp: 7 czerwca 2022].

⁷ Mimo że test przykładowy z 2017 r. zawiera siedem zadań, to w dwóch późniejszych testach przykładowych, a także w obecnych testach certyfikacyjnych, w części *Poprawność gramatyczna* pojawia się już osiem zadań.

ćwiczenia, odpowiednią trudność tekstów i zadań, pokazanie wzorów poszczególnych gatunków lub znaczenia struktur gramatycznych i ich użycia w kontekście?

5. Czy publikacja jest pomocna w pracy nauczyciela?
6. Czy książka umożliwia samodzielną pracę ucznia (dzięki przejrzystemu spisowi treści i strukturze, obecności zrozumiałych instrukcji, przykładów, klucza odpowiedzi, transkrypcji nagrań) i czy pomaga rozwijać strategie egzaminacyjne?

W dalszych rozważaniach odpowiedzi na powyższe pytania będą pojawiać się w toku omawiania analizowanych pozycji.

Wyniki analizy wybranych pomocy

Opracowanie *Pisz po polsku...* Małgorzaty Januszewicz (2021), zgodnie z zapowiedzią zawartą w rozszerzonym tytule, ma charakter poradnika. Choć z książki mogą korzystać wszyscy uczący się na poziomie B1, to wyraźnie jest ona zorientowana na potrzeby osób zainteresowanych uzyskaniem certyfikatu. Niemal jedna trzecia publikacji poświęcona jest zagadnieniom ogólnym. Autorka zamieszcza tu rady dla czytelników, w jaki sposób mogą rozwijać swoje kompetencje w zakresie redakcji tekstów, informuje, na co powinni zwrócić uwagę w części *Pisanie egzaminu*, przybliża wstępnie gatunki (pojmowane jako intencje komunikacyjne) mogące pojawić się na egzaminie oraz formy (esemesy, maile, tradycyjne listy) i stosowane w nich konwencje, wyjaśnia zasady użycia stylu oficjalnego i nieoficjalnego, sygnalizuje ponadto rolę ortografii i interpunkcji. Najdłuższa część książki, tzw. *Wzornik*, podzielona została na rozdziały dotyczące poszczególnych gatunków. Każdy z nich wprowadzany jest za pomocą modelowego tekstu (lub – w wypadku wypowiedzi krótszych – dwóch tekstów), po którym następują: wyjaśnienie, jaką funkcję pełni dany rodzaj wypowiedzi, wskazówki na temat jego treści i budowy, zwroty i wyrażenia typowe dla danego gatunku, trzy przykładowe tematy egzaminacyjne realizujące ten wzorzec gatunkowy oraz dwa ćwiczenia, których podstawą są kolejne teksty.

1. W opracowaniu *Pisz po polsku...* znalazły się informacje na temat kształtu certyfikатовego komponentu *Pisanie* na poziomie B1, a także na temat obowiązujących w tym module wymogów i kryteriów oceny. Po informacji na temat struktury całego testu autorka odsyła czytelników poradnika na stronę internetową certyfikacji.
2. Publikacja jest zgodna ze *Standardami wymagań egzaminacyjnych* pod względem zarówno rodzajów wypowiedzi, jak i tematów, ról oraz funkcji komunikacyjnych. Autorka zamieszcza w niej wszystkie rodzaje tekstów wymaganych na poziomie progowym, a także gratulacje, przeprosiny i podziękowanie. Nie omawia jednak osobno maili ani listów, obecnych w książce jako formy, w ramach których mogą być realizowane określone gatunki (np. zaproszenie, opis).
3. W poradniku nie znajdziemy przykładowego modułu certyfikатовego złożonego z trzech zestawów, w których skład wchodzi po dwa zadania. W kolejnych rozdziałach jednak – obok ćwiczeń zgodnych ze standardami certyfikатовymi w zakresie gatunków i tematyki, lecz nie pod względem formatu⁸ – dodatkowo zebrano łącznie 51 propozycji tematów utrzymanych w konwencji egzaminacyjnej. Uczeń korzystający z książki ma zatem możliwość zmierzenia się z tworzeniem wypowiedzi pisemnych zbliżonych do spotykanych w czasie certyfikacji, ale brak pełnych zestawów nie pozwala mu automatycznie przeprowadzić symulacji egzaminu, podczas której mógłby zredagować dwa teksty o łącznej wymaganej długości dwustu wyrazów, równocześnie kontrolując poświęcany na to czas.
4. Treści zawarte w opracowaniu prezentowane są poprawnie pod względem merytorycznym, ich układ jest logiczny i przyjazny dla odbiorcy. Autorka dostosowuje język objaśnień do poziomu uczących się, dla których przeznaczony jest poradnik. Publikacja nie zawiera błędów merytorycznych. Przystawianie i zapamiętywanie informacji ułatwiają także: opisany wyżej czytelny schemat części *Wzornik* (w której użytkownik

⁸ Ćwiczenia przygotowują do redakcji wypowiedzi pisemnych i wymagają działań na istniejących tekstach, podczas gdy na egzaminie zdający tworzą teksty samodzielnie.

krok po kroku zaznajamia się z kolejnymi gatunkami), przejrzysta szata graficzna, konsekwentne stosowanie oznaczeń i wyróżnień, duża liczba tekstów modelowych, stanowiących dla uczniów punkt odniesienia (zwłaszcza w wypadku form krótkich) przy redakcji własnych tekstów, podanie zwrotów często stosowanych w poszczególnych gatunkach. W wypadku pozdrowień i gratulacji odczuwalny jest jednak brak tekstów – w części wprowadzającej lub w ćwiczeniach na końcu rozdziału – w odmianie formalnej, a takie zadanie znajduje się chociażby wśród tematów przykładowych, odwołujących się wprost do formatu egzaminu certyfikacyjnego. Ćwiczenia zamieszczone w tomie reprezentują przede wszystkim techniki pisania kontrolowanego, pula ich typów jest zatem nieco ograniczona (są to najczęściej różne warianty zadań wymagających uzupełnienia luk w tekście lub jego uporządkowania), lecz dobrze spełniają one funkcję aktywnej ekspozycji uczącego się na przykłady analizowanych gatunków wypowiedzi. Warto to podkreślić, gdyż w poradnikach (w odróżnieniu od podręczników) na temat pisania skierowanych do rodzimych użytkowników języka niekiedy brakuje w ogóle zadań tego rodzaju⁹. Niektóre z ćwiczeń proponowanych w omawianej publikacji wydają się jednak za trudne dla użytkowników języka polskiego na poziomie B1¹⁰.

9 Autorzy ograniczają się np. do prezentacji tekstu modelowego i wskazówek dotyczących jego redakcji oraz zaproponowania przykładowych tematów, które osoba sięgająca po poradnik może spróbować napisać.

10 Mowa tu o niektórych ćwiczeniach wymagających samodzielnego uzupełnienia brakujących słów w tekście, rozdzielania tekstów czy układania rozsypanych fragmentów.

5. Z pozycji *Pisz po polsku...* mogą korzystać nauczyciele, zwłaszcza przygotowujący swoich uczniów do egzaminu, traktując ją jako źródło wskazówek, zadań czy tematów pracowań, choć nie należy postrzegać poszczególnych rozdziałów jako kompletnych scenariuszy zajęć. Stworzenie takich materiałów nie było zresztą zamiarem autorki.
6. Wspominane już cechy – jasny, rozbudowany komentarz i czytelna struktura, a także przejrzysty spis treści, zrozumiałe instrukcje, przykłady i obecność klucza – stanowią niewątpliwą pomoc w samodzielnej pracy ucznia na etapie poznawania danego gatunku i ćwiczeń na istniejących tekstach. Z punktu widzenia uczącego się bardzo cenne są także wskazówki na temat strategii egzaminacyjnych, objaśnienia dotyczące form, intencji komunikacyjnych oraz różnic między rejestrem formalnym i nieformalnym czy podpowiedzi w zakresie sposobów rozwijania kompetencji tekstotwórczej. Ważną rolę odgrywają również zawarte w części ogólnej ćwiczenia diagnostyczne, pozwalające uczącym się zweryfikować rozumienie danego problemu lub dokonać oceny swoich umiejętności. Gdy użytkownik publikacji będzie jednak redagował własne teksty, np. inspirując się proponowanymi przez autorkę tematami przykładowymi, powinien zwrócić się do nauczyciela z prośbą o ich korektę.

Gramopedia... Magdaleny Herrery-Nowak (2021) to propozycja systematyzująca wiedzę z gramatyki na poziomie B1, stworzona z myślą o samoukach lub uczestnikach kursów przygotowawczych do egzaminu. Kolejne rozdziały podzielone są na część teoretyczną, zawierającą prezentację danego problemu, i na część praktyczną, w której znajdują się ćwiczenia automatyzujące użycie tej struktury. Dodatkowo autorka zamieszcza sekcje z ćwiczeniami podsumowującymi powiązane tematy, a także dwa przykładowe testy z gramatyki.

1. W jednym z końcowych rozdziałów książki autorka bardzo krótko omawia kształt części *Poprawność gramatyczna* na egzaminie certyfikacyjnym z języka polskiego na poziomie B1 (nie przybliżając jego innych komponentów), zwraca przy tym uwagę na czas poświęcony na rozwiązanie testu gramatycznego, typy zadań, punktację i warunki zaliczenia modułu. Wskazuje ponadto ogólnie, że zakres testowanych na egzaminie treści wyznaczają określone akty prawne, na których opierała się, przygotowując opracowanie, nie wymienia ich jednak.
2. Publikacja uwzględnia *Standardy wymagań egzaminacyjnych* i zawiera kluczowe zagadnienia wyliczane w tym dokumencie i testowane w ramach certyfikacji (w tym: przypadki, koniugacje, czasy, aspekt, tryby, zaimki, stopniowanie przymiotników i przysłówków oraz spójniki), choć pomija niektóre mniej regularne zjawiska gramatyczne¹¹. Również rodzaje i tematy tekstów stanowiących bazę ćwiczeń, wyrażane w nich funkcje językowe i role komunikacyjne wpisują się w wymogi certyfikacji na poziomie progowym.

11 Jak choćby odmiana rzeczowników męskich zakończonych na -a, biernik rzeczowników żeńskich zakończonych na spółgłoskę (typu *noc, twarz*) oraz rzeczownika *pani*.

3. Wiele ćwiczeń zamieszczonych w książce nawiązuje wprost do formatu zadań certyfikacyjnych w części *Poprawność gramatyczna*, w tym m.in. ćwiczenia wymagające budowania pytań i transformacji składniowej zdań¹². Oba testy przykładowe z gramatyki ujęte na końcu książki wzorowane są na teście egzaminacyjnym w formacie z 2017 r.¹³
4. Prezentowany w publikacji materiał gramatyczny został logicznie uporządkowany i przystępnie przedstawiony z wykorzystaniem czytelnych tabel i kolorowych wyróżnień. W części teoretycznej rozdziałów omawiane jest znaczenie i użycie wprowadzanych struktur, choć dla niektórych użytkowników opracowania mankamentem metodycznym będzie brak tekstów na początku każdej prezentacji, ukazujących daną formę w kontekście. Autorka przyznaje we wstępie, że celowo posługuje się uproszczeniami, co niekiedy może budzić wątpliwości, lecz ma pewne uzasadnienie dydaktyczne¹⁴, gdyż na tym poziomie można w wielu sytuacjach skupić się na formach najbardziej reprezentatywnych dla danej kategorii (zwłaszcza że na egzaminie sprawdza się opanowanie struktur regularnych lub często używanych), a funkcjonalność opisu ma pierwszeństwo nad jego kompletnością czy idealną zgodnością z akademicką gramatyką deskryptywną. W publikacji znalazły się jednak także pomyłki merytoryczne i niekonsekwencje, które należałoby poprawić w kolejnych wydaniach¹⁵. Ćwiczenia wykorzystane w kolejnych rozdziałach książki przeznaczone są właściwie do użytku w fazie automatyzacji i ułożone w kolejności od łatwiejszych do trudniejszych, lecz nie przekraczają stopnia trudności właściwego dla poziomu B1. Oparte są na izolowanych zdaniach oraz na krótkich tekstach, cechują się różnorodnością, odpowiednią funkcjonalnością (jest ona najwyższa w wypadku zadań bazujących na tekstach) i wymagają zarówno wyboru poprawnej odpowiedzi, układania bądź łączenia elementów, jak i tworzenia form.
5. *Gramopedia...* może stanowić źródło ćwiczeń automatyzujących i zadań testowych dla nauczyciela nie tylko na kursach bezpośrednio przygotowujących do egzaminu, ale także w ramach klasycznych zajęć z języka polskiego na poziomie B1. W części wprowadzającej uczący znajdzie pomysły na wykorzystanie proponowanych w publikacji ćwiczeń w sposób aktywizujący studentów. Sięgając po schematy i tabelki zawarte w części teoretycznej z myślą o ich wykorzystaniu na zajęciach, powinien on jednak dokonać ich uważnej analizy pod kątem poprawności merytorycznej i przyjętego przez autorkę ujęcia danego problemu.
6. Elementy wspierające samodzielną pracę uczącego się z omawianą pomocą to: czytelny spis treści, zawarte we wprowadzeniu krótkie wskazówki dla samouka, uporządkowana struktura uwzględniająca podział każdego tematu na część wykładową i ćwiczeniową, przejrzysta szata graficzna, język dostosowany do poziomu docelowych użytkowników, jasne instrukcje, obecność przykładów i klucza odpowiedzi do zadań. Wspomiane wcześniej usterki i błędy w prezentacji materiału gramatycznego obniżają jednak przydatność części teoretycznej książki dla studentów korzystających z niej bez nauczyciela. W opracowaniu nie znajdują oni również wskazówek na temat strategii egzaminacyjnych.

Ostatnia z analizowanych publikacji, *Polski na B1...* Bereniki Wilczyńskiej (2021a; 2021b), ma nieco inny charakter od poprzednio omówionych. Autorka skonstruowała siedem przykładowych egzaminów złożonych ze wszystkich pięciu komponentów tworzących test certyfikacyjny oraz piętnaście dodatkowych zestawów z mówienia. Publikacji towarzyszą nagrania do części *Rozumienie ze słuchu* wszystkich testów (Wilczyńska 2021b).

1. Na początku zbioru autorka przybliży odbiorcy egzamin certyfikacyjny, omawiając krótko jego strukturę, format zadań, czas trwania poszczególnych modułów i progi zaliczenia, podaje również adres strony internetowej certyfikacji, do której odsyła zainteresowanych po bardziej szczegółowe informacje. Dodatkowo w różnych komponentach kolejnych testów umieszcza, wyodrębnione graficznie, rozmaite wyjaśnienia dotyczące wymagań egzaminacyjnych, przebiegu egzaminu i kryteriów oceny.

¹² Warto podkreślić obecność w opracowaniu tych dwóch typów zadań, gdyż w pomocach do gramatyki polskiej dla cudzoziemców nie były one do niedawna popularne.

¹³ Zawierają więc siedem, a nie osiem zadań.

¹⁴ Przykładem może być pominięcie wspomnianych rzeczowników męskich zakończonych na -a we wzorach odmiany czy wyodrębnienie końcówki -ie (w odróżnieniu od -e) w miejscowniku liczby pojedynczej.

¹⁵ Chodzi m.in. o błędy w tabelach z końcówkami miejscownika i celownika, niekonsekwentne oddzielanie tematu czasownika i końcówek w jego odmianie (np. *tańczysz*, ale później: *tańczy-my*, *tańczy-cie*, analogicznie więc uczący się mogliby utworzyć formy: *milczysz*, lecz *milcze-my** itd.), sporadyczne użycie nieistniejących form (*centrze** – od *centrum*, *kursi** – od *kurs*) w ćwiczeniach.

16 W niektórych jednostkach na rozumienie ze słuchu testujących recepcję pojedynczych wypowiedzi wśród możliwości do wyboru pojawiają się np. *skarga, nagana, ostrzeżenie*.

17 Trzeba tu dodać, że w części *Rozumienie ze słuchu* autorka stosuje dwa możliwe schematy budowy testu, co nie wyczerpuje wszystkich możliwości, gdyż moduł – jak zaznaczono wcześniej – nie ma stałej struktury. W każdym teście w części *Poprawność gramatyczna* w zadaniu na odmianę czasowników obecny jest wariant sprawdzający znajomość czasu teraźniejszego i przyszłego, dominujący w momencie powstawania zbioru (na egzaminie pojawia się również niekiedy wersja z czasem przeszłym zamiast przyszłego).

18 Pewne ćwiczenia w module *Rozumienie ze słuchu* (jednostki testu na dobieranie informacji i dobieranie wielokrotne) są nieco łatwiejsze niż w oryginalnych testach certyfikacyjnych. Część tekstów w komponencie sprawdzającym recepcję pisemną jest zaś trochę trudniejsza niż teksty z egzaminu (można to uznać jednak za ich zaletę).

2. Publikacja jest oparta na *Standardach wymagań egzaminacyjnych* w zakresie przewidzianym dla poziomu B1 pod względem zarówno testowanych umiejętności i zagadnień gramatycznych, jak i rodzajów wypowiedzi pisemnych i ustnych, które uczący się ma odebrać lub wyprodukować, ich tematów, intencji i ról komunikacyjnych. W modułach *Pisanie* znalazły się zadania obejmujące niemal wszystkie gatunki, które powinien umieć zredagować zdający. W zbiorze można jednak dostrzec także elementy z wyższego poziomu, szczególnie jeśli chodzi o tematy pojedynczych tekstów (np. uzależnienia, rozwój techniki) czy słownictwo opisujące funkcje językowe¹⁶.
3. Poszczególne moduły testów i ich zadania są zgodne z formatem egzaminacyjnym¹⁷, łącznie w zbiorze znajduje się zatem aż 161 zadań służących jako trening dla potencjalnych zdających.
4. Zbiór został opracowany starannie pod względem metodycznym i edycyjnym. Układ materiału jest przejrzysty i logiczny (zapropozowane testy przykładowe – stosownie do charakteru publikacji – odzwierciedlają schemat egzaminu państwowego, w przygotowaniach do którego mają stanowić pomoc). Wskazówki dla zdających zostały sformułowane jasno i są dostosowane do ich poziomu językowego. Testy cechuje duża różnorodność tematyczna, ćwiczenia – z niewielkimi wyjątkami – odpowiadają pod względem stopnia trudności swoim odpowiednikom z testów certyfikacyjnych¹⁸ i z punktu widzenia treningu egzaminacyjnego odznaczają się wysoką funkcjonalnością. Drobne uwagi konstrukcyjne dotyczą kilku zadań na rozumienie ze słuchu postępujących się techniką *prawda/fałsz*, w których wątpliwość może budzić status pojedynczych jednostek (wydaje się, że mieszczą się one raczej w – nieuwzględnianej w zbiorze, podobnie jak na teście na poziomie B1 – kategorii „brak informacji” niż „fałsz”). W module *Pisanie* z kolei często proponowaną przez autorkę formą jest mail, lecz na egzaminie – inaczej niż w analizowanym zbiorze – nie mógłby się on pojawić w różnych zestawach tego komponentu podczas jednej sesji.
5. Publikacja ma dużą wartość dla lektorów, którzy pracują z osobami i całymi grupami pragnącymi ubiegać się o certyfikat na poziomie B1 i chcą zapewnić im jak najwięcej autentycznej praktyki. Dostępność zbioru zawierającego dużą liczbę testów, ćwiczeń i zestawów z mówienia, odpowiadających formatem zadaniami certyfikatywnym, stanowi dla uczących niewątpliwie odciążenie.
6. Książka umożliwia uczniom samodzielną naukę, zawiera bowiem m.in. przykłady, klucz odpowiedzi do części testowych oraz transkrypcje nagrań z zaznaczonymi fragmentami, do których odnoszą się pytania w zadaniach na rozumienie ze słuchu. Dzięki takiemu opracowaniu transkrypcji uczący się po rozwiązaniu zadania może w razie wątpliwości szybko ustalić, dlaczego dana odpowiedź jest poprawna. Oznaczenia stron za pomocą numeru rozwiązywanego egzaminu i symbolu komponentu pomagają z kolei łatwo orientować się w zbiorze. Użytecznym elementem są ponadto obecne w różnych miejscach praktyczne sugestie dla przyszłych zdających, dotyczące zarówno strategii egzaminacyjnych, jak i strategii uczenia się. Publikacja nie tylko rozwija wymagane od kandydatów umiejętności, ale także pozwala im oswoić się ze strukturą testu certyfikatywnego i wdrożyć się do rozwiązywania typowych dla niego zadań. Pomoc nauczyciela jest wskazana w ocenie kompetencji uczącego się w modułach *Pisanie* i *Mówienie*.

Podsumowanie

Wzrastające zainteresowanie egzaminami certyfikatywnymi z języka polskiego przekłada się m.in. na powstawanie coraz większej liczby materiałów glottodydaktycznych do nauki polszczyzny – w tym opracowań służących w pierwszej kolejności przygotowaniu cudzoziemców do egzaminu – publikowanych nie tylko w głównych ośrodkach akademickich, ale także przez mniejsze wydawnictwa i niezależnych autorów. Zjawisko to należy ocenić pozytywnie. Spoglądający do niedawna z zazdrością na nauczycieli innych języków lektorzy języka

polskiego mogą bowiem obecnie wybierać spośród coraz liczniej dostępnych na rynku tytułów. Sięgając po dany podręcznik lub polecając go swoim studentom, uczący powinni jednak umieć ocenić jego użyteczność. Przedstawione powyżej rozważania mogą pomóc nauczycielom wyrobić sobie opinię na temat omawianych publikacji, a także dostarczyć narzędzi ewaluacji innych pozycji o podobnym charakterze.

BIBLIOGRAFIA

- Ahtelik, A., Hajduk-Gawron, W., Madeja, A., Świątek, M. (2009), *Bądź na B1. Zbiór zadań z języka polskiego oraz przykładowe testy certyfikatowe dla poziomu B1*, Kraków: Universitas.
- Butcher, A., Maliszewski, B., Przechodzka, A., Rzeszutko-Iwan, M., Trębska-Kerntopf, A. (2009), *Wokół Lublina. Zadania testowe z języka polskiego dla obcokrajowców. Poziom podstawowy, średni i zaawansowany*, Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Chechłacz, P., Komorowska, E., Kowalska, M., Maślankiewicz-Pagacz, E., Neszew, V., Olechowska, M., Rosińska, K., Siembida, M. (2020), *B1 – piszę, mówię i zdaję! Formy wypowiedzi pisemnych i ustnych na egzaminie certyfikatowym z języka polskiego jako obcego*, Warszawa: Linguae Mundi.
- Chłopek, Z. (2018), *Metodyka nauczania języka niemieckiego. Podręcznik dla studentów germanistyki i początkujących nauczycieli*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Dąbrowska, A., Burzyńska-Kamieniecka, A., Dobesz, U., Pasięka, M. (2005), *Z Wrocławiem w tle. Zadania testowe z języka polskiego dla cudzoziemców. Poziom podstawowy, średni i zaawansowany*, Wrocław: Uniwersytet Wrocławski.
- Dixon, A., Jasińska, A., Małolepsza, M., Szymkiewicz, A. (2021), *Hurra!!! Po polsku 3. Przykładowe testy certyfikatowe*, Kraków: Prolog.
- Domańska, A. (2010), *Kogo i jak testujemy w części „Rozumienie ze słuchu” egzaminu certyfikatowego na poziomie B1?*, „Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie polonistyczne cudzoziemców”, t. 17, s. 581–589.
- Fiema, M., Janowska, I. (2017), *Analiza wybranych pomocy do nauczania języka polskiego jako obcego w kontekście edukacji seniorów*, „Neofilolog”, nr 49(1), s. 133–152.
- Fiema, M. (2020), *Egzaminy certyfikatowe z języka polskiego jako obcego w świetle badań statystycznych*, [w:] I. Janowska, M. Biernacka (red.), *Kierunki badań w glottodydaktyce polonistycznej*, Kraków: Księgarnia Akademicka, s. 73–110.
- Gębał, P. (2006), *Generacja PLUS*, „Języki Obce w Szkole”, nr 6, s. 88–196.
- Gębał, P., Miodunka, W. (2020), *Dydaktyka i metodyka nauczania języka polskiego jako obcego i drugiego*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Gołębiowska, M., Grützmacher, M. (2022), *Testy na 4 pory roku. Zestawy zadań dla osób przygotowujących się do egzaminu certyfikatowego z języka polskiego jako obcego. Poziom B1*, Warszawa: Start Polish.
- Gruza, D., Pabiańczyk, A. (2020), *Polski do słuchania. Ćwiczenia doskonalące umiejętność rozumienia ze słuchu*, Warszawa: Edu&more.
- Gruza, D., Muszyńska, K., Pabiańczyk, A. (2022), *Polski do czytania. Ćwiczenia doskonalące umiejętność rozumienia tekstów*, Warszawa: Edu&more.
- Herrera-Nowak, M. (2021), *Gramopedia. Gramatyka na B1. Kurs przygotowujący do egzaminu certyfikatowego*, Gdańsk: Akademia Języka Polskiego.
- Janowska, I. (2022), *„Zaanektowany” system certyfikacji znajomości języka polskiego jako obcego – stan obecny*, „Poradnik Językowy”, nr 4, s. 7–20.
- Januszewicz, M. (2021), *Pisz po polsku. Poradnik, ćwiczenia i przygotowanie do egzaminu*, Jelenia Góra: JĘZYK POLSKI Małgorzata Januszewicz.
- Kiełbas, J., Siembida, M. (2020), *„Setka” na mówienie*, <studypolish.online/mowienie/b1/setka-na-mowienie>, [dostęp: 2 czerwca 2022].
- Komorowska, H. (2015), *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa: Fraszka Edukacyjna.

- Kusiak-Pisowacka, M. (2015), *Ewaluacja podręcznika w nauczaniu języków obcych*, „Lingwistyka Stosowana”, nr 3(14), s. 65–75.
- Łukaszewicz, B., Yaumen, N., Święcka, A., Garncarek, P. (2022a), *Zdaj się na polski! Podręcznik kursowy przygotowujący do egzaminu certyfikacyjnego na poziomie B1*, Warszawa: Start Polish.
- Łukaszewicz, B., Święcka, A., Garncarek, P. (2022b), *Zdaj się na polski! Zeszyt ćwiczeń B1*, Warszawa: Start Polish.
- Marzec, U., (2022), *Znajomość języka polskiego kandydatów włoskich zdających egzaminy certyfikacyjne w latach 2004–2015 (ze szczególnym uwzględnieniem sprawności pisania)* [niepublikowana rozprawa doktorska], Kraków: Uniwersytet Jagielloński.
- Miodunka, W. (2011), *Język polski w świecie – certyfikacja jego znajomości a globalizacja*, „Język Polski”, nr 91(4), s. 250–262.
- Miodunka, W. (2013), *10-lecie certyfikacji języka polskiego jako obcego i jej wpływ na nauczanie polszczyzny cudzoziemców*, „Języki Obce w Szkole”, nr 3, s. 16–22.
- Miodunka, W. (2016), *Glottodydaktyka polonistyczna. Pochodzenie – stan obecny – perspektywy*, Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Pfeiffer, W. (2001), *Nauka języków obcych. Od praktyki do praktyki*, Poznań: Wagros.
- Wilczyńska, B. (2021a), *Polski na B1. Ćwiczenia przygotowujące do egzaminu certyfikacyjnego z języka polskiego jako obcego na poziomie B1*, Warszawa: HelloPolish.
- Wilczyńska B., (2021b), *Polski na B1. Nagrania do książki*, <helloworld.pl/polski-na-b1>, [dostęp: 11 czerwca 2022].
- Zarzycka, G. (2016), *Wpływ egzaminów certyfikacyjnych z języka polskiego jako obcego na status polszczyzny w świecie oraz na zmiany w glottodydaktyce polonistycznej*, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN”, t. 62, s. 215–228.

NETOGRAFIA

- <certyfikatpolski.pl/o-egzaminie/przykladowe-testy-zbiory-zadan>, [dostęp: 7 czerwca 2022].
- <certyfikatpolski.pl/system-certyfikacji/archiwum-2004-2015/wyniki-egzaminow>, [dostęp: 6 czerwca 2022].

AKTY PRAWNE

- Ustawa z dnia 9 kwietnia 2009 r. o obywatelstwie polskim (Dz.U. z 2022 r. poz. 456).
- Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (Dz.U. z 2021 r. poz. 2354, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim (Dz.U. z 2021 r. poz. 672).
- MNiSW (2015) – Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 11 grudnia 2015 r. w sprawie Państwowej Komisji do Spraw Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego (Dz.U. z 2015 r. poz. 2288).
- MNiSW (2018) – Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 lutego 2016 r. w sprawie egzaminów z języka polskiego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1386).

DR MAŁGORZATA BANACH Absolwentka filologii polskiej o specjalności nauczanie języka polskiego jako obcego na Uniwersytecie Jagiellońskim, doktor nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa, pracownik badawczo-dydaktyczny Instytutu Glottodydaktyki Polonistycznej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Pracowała jako lektor języka polskiego na Uniwersytecie w Udine (Włochy). Jest autorką zadań certyfikacyjnych oraz egzaminatorką podczas państwowych egzaminów z języka polskiego jako obcego. Jej zainteresowania badawcze dotyczą sprawności czytania, glottodydaktyki porównawczej, testowania znajomości języków obcych.